

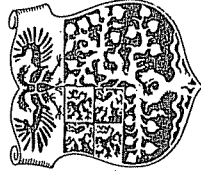

'sHERTOGENBOSCH

HERDENKING 750-JARIG BESTAAN

JULI 1935

---

spiegel der handeling, die zich afspeelt in de groote gemeenschappen van klooster en wereld.

Eer dit echter begrepen werd, eer de vooroordeelen over maar een „figuratie-rolletje” verdwenen waren, hadden allen zich heel wat offeringen van zware repetities, noodzakelijke uiteenzettingen en opgelegde houdingen en gebaren moeten getroosten. Maar tot hun eer zij gezegd, dat zij voor stad en feest die offers graag brachten en dat de regie hun allen dankbaar is voor de groote toewijding en goede gezindheid. De massa's, zij zijn niet de minsten in dit spel. Er wordt van haar heel veel gevergd om het spel te doen slagen, en waar er velen zijn, de meesten welhaast, die zonder eenige tooneel-routine zijn, hebben zij zwaar en lang moeten arbeiden. Des te meer dank verdienen zij voor hun volharding en mede-werking. Omdat zij wisten dat bij welslagen hun stad een geestelijk monument zou verwerven waarover geslachten zullen blijven spreken, een monument dat historie en traditie hunner stad waardig is, zijn zij maanden en maanden lang immer bereid geweest om tijd, moeite, energie en inspanning te geven aan wat zij vertrouwden dat schoon werd en goed.

Mogen al die honderden naamlozen der massa's, de nommen, de bedevaart-gangers, het volk, de dansers, jagers, soldaten, ridders en edelvrouwen, heel die bonte menigte met de hoofdrollen werkelijk het geestelijk monument vestigen dat hun stad en Maria waardig is. Mogen allen in dit spel de volledige bekroning vinden van hun moeiten en verwachtingen, opdat dit jubileum der stad 's-Hertogenbosch in „Het spel van Beatrijs” een der gloriepunten bereike van de feestviering niet alleen, maar ook van haar nieuwe cultureele historie.

KEES SPIERINGS

Wat gij zeker bezoeken moet....

De Openbare Leeszaal richtte op Oud-'s Hertogenbosch in de huizen „Den Haen” en „Den Hertogh van Brabant” het

BURGEMEESTER VAN LANSCHOT MUSEUM in.

De uitgebreide werkzaamheid van den eersten Bosschen Burger is hier volledig en humoristisch in beeld gebracht.

Ge ziet niet alleen den burgemeester, hoogst waarschijnlijk ziet ge ook U zelf. Streelt dit niet uw ijdelheid? Mogen wij U dus verwachten?

OPVOERINGEN VAN
HET SPEL VAN
BEATRIS
IN DE RIDDERZAAL VAN
OUD-'sHERTOGENBOSCH
OP 16, 17, 18, 19, 20 JULI 1935
OP 21, 24, 25, 27, 28

HET SPEL VAN BEATRIS

VAN MAX REINHARDT
EN KARL VOLLMÖLLER

MUZIEK VAN
ENGELBERT HUMPERDINCK

Regie : Hans van Meerten

Hoofdassistenten : Kees Spierings
P. Jean Köbben

Muzikale leiding : Eduard Flipse

Hoofdassistent : Rob Gevers

Choreographie : Mary Musch-Smithuysen

Decorontwerp : Paul Bromberg

Decoruitvoering : Carel Otten

Costumes : Firma Ridderikhoff, Hoorn

Grime : Firma L. H. Michels, Amsterdam en
Hub. van Rooy, 's-Hertogenbosch.

Beatrys : Mary Musch-Smithuysen

Speelman : Jan Musch

500 Bossche medewerkers

Sopraan : José Candel

Alt : Jo Immink

Koor : Bosch' Gemengd Koor

Orkest : Rotterdamsch Philharmonisch Orkest.

HET SPEL VAN ZUSTER BEATRIJS

Hoe groot is de genade die wij verspillen ? En zullen wij, op het beslissingsmoment van ons leven, nog bereid zijn de ons overgebleven genade te aanvaarden, om ons te redden, zoals zuster Beatris dat deed ?

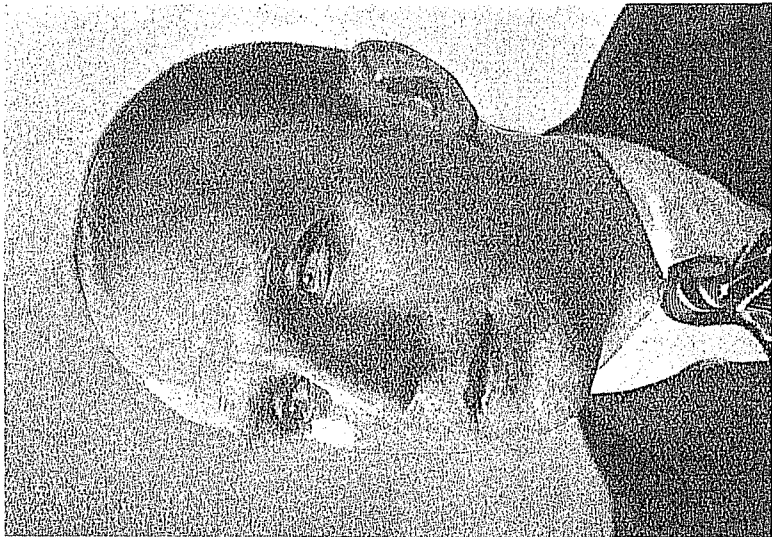
Schoon en zuiver doet zij haar dienst voor God, Maria en de mensen, en in haar hart was alles van een stralende vredigheid. Waar zij gaat, deelt zij uit van haar goedheid en vroomheid en alle werk, dat zij doet, weerspiegelt de klaarheid van haar hart.

Maar voor ieder, óók voor die onaanrandbaar lijkt, loert de duivel. De demon vindt in de onvolmaaktheid onzer menschenziel wel iets waardoor hij binnensluipen kan en ons verwarren. Bij Beatris vond hij die zwakke plek in haar liefde voor de kinderen en in den droom van ieder mensch naar liefde en geluk.

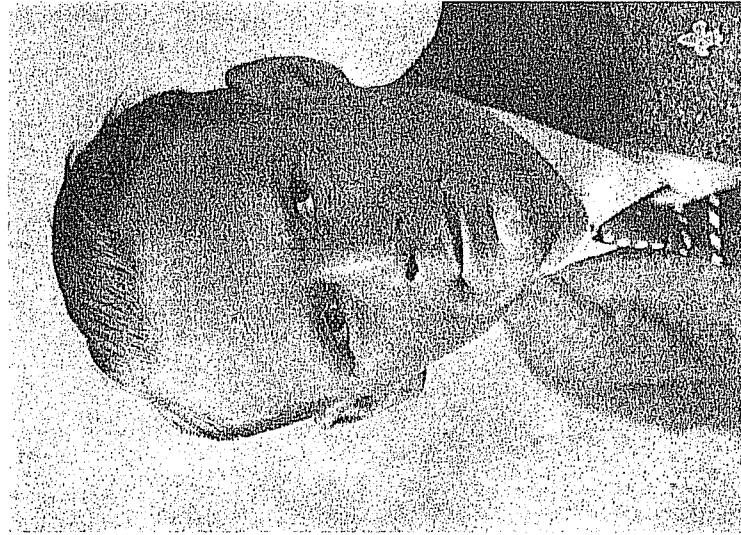
Zij, de zuivere, moest dóór het kind worden bereikt, om haar met de wereld in contact te brengen. En deze wereld verschijnt haar glanzend, nobel, schoon. Want is de Ridder niet symbool van alles wat maar goed kan zijn ter wereld ? Hij is de vriend van God, aan Wien hij trouw gezworen heeft en zijn eer verpand ; hij is de verdediger der weduwen en wezen ; hij is dapperheid, eerbaarheid en trouw. Hij vereenigt al de deugden die God maar weigevallig zijn. Zal dus Beatris bij hém niet even goed God kunnen dienen als in het klooster ... De drogreden sluipt binnen, zoals wij allen die kennen om voor ons geweten goed te praten, wat diep-in gevoeld wordt als een beschaming, een verraad ! Maar eens er aan toegegeven, ééns haar aanvaard, is teruggang moeilijk. Zelfs Beatris kan den stap-terug niet doen. Haar demon lokt haar mee, vol lieflijkheid en poëzie, vol gratie en bekoorlijkheid.

Nu vangt haar wereldsch leven aan. En wat in oorsprong schoon was, wordt bij aanraking dor. Iedere vreugde die zij omhelst, wordt grauw verdriet. Een vloek gaat haar schreden achterna en waar zij verschijnt, is haar Demon, de Speelman daar om iedere situatie, hōe vol beloften ook ontbloeiend, te leiden tot dood en verderf. Wáár Beatris in dit wereldsch leven gaat, heerscht de verschrikking.

Maar ook haar zelve wil de Speelman tot ondergang brengen. Hij weet te bewerken dat zij als heks zal worden ter dood gebracht, en zelf speelt de aarts-huichelaar den rol van inquisiteur. Zijn toelig echter mislukt : het volk voelt dat in haar een ander werkzaam is : dat zij slechts werktuig is van de boosheid eener grootere macht. Woedend werpt de Speelman haar aan het volk toe, en het laatste stadium van Beatris' wereldsch leven begint: een leven in de onder-

HANS VAN MEERTEN

KEES SPIERINGS

lagen der menigte, tusschen soldaniers en zwervers. Langs den weg vindt zij haar einde als uitgestootene, vervloekte.

Maar God vervloekte niet. En Maria vergat Haar dochter evenmin. Dit is het uur dat Beatrijs de genade wordt overhandigd, die alles weer ten goede kan keeren, mits zij bereid is.

Beatrijs is bereid ! Door kwaad en boosheid, door roekeloosheid en onbetuigdheid heen, weet zij toch nog in haar het verlangen te handhaven naar deemoed en bevrijding. En God weigert die haar niet.

Het is Maria die dezen wederkeer mogelijk maakte en die Beatrijs' plaats voor haar open hield, zooals Zij voor alle, de plaats in Gods hart blijft vullen voor allen, die afzwerven, en voor wie Zij nooit ophoudt te bidden.

In Reinhardt's bewerking vindt de legende een plastische en musische verbeelding, en het lijkt mij wel noodig er op te wijzen, dat de dans als plastisch verbeeldingsmiddel een belangrijk aandeel in de vertolking heeft. Maar men bedenke dan dat die dans uitdrukkingmiddel is van wat leeft in het hart der Zuster. En zoo er kinderen zijn, die dansen in de kerk, is dit symbool voor het indringen der wereldsche verlangens in de met gebed en boete vervulde gedachten der Zuster. En zoo Beatrijs zelf danst, is ook dit symbool van den strijd, dien zij heeft te voeren. Zoo zie men dit spel, een mengeling van realiteit en symbool, verbeeldend den ondergang en opgang van een menschenziel, die het goede ondanks alles wilde, en die barmhartigheid vond aan den schoot van ons aller Moeder : Maria.

K. S.

EEN STAD VIERT FEEST MET SPEL

Den Bosch, Maria-stad bij uitstek, waar de devotie tot de Zoete Moeder eeuw na eeuw zich ontwikkelde en ook handhaafde tot in de benauwdste dagen toe, toen zelfs het Miraculeuze Beeld niet eens meer in de stad bewaard kon blijven, verdraagt géén spel waarin de vereering van Maria en Haar Middelaarschap worden gebruikt om er een spektakelstuk op te bouwen, dat overdrijft van zoetigheid en wonderlust. Het moge oneerbiedig klinken te spreken over „wonderlust”, maar ieder die de bewerking kent van Reinhardt-Humperdinck-Vollmöller weet wat ik met dit oneerbiedig woord bedoel. Genoemde encèneering loopt over van wonderdadigheid, waardoor Maria's groote genade-macht eer twijfelachtig dan overtuigend wordt. Populair uitgedrukt : er is van het goede teveel. Wonder op wonder vindt er plaats, en het eigenlijke gegeven der schoone legende : Maria die de plaats inneemt voor de ontrouwe Beatrijs omdat deze ondanks alle zwakheid en zonde toch altijd Maria vereeren blijft als Haar Moeder, wordt overwoekerd door allerlei neven-wonderdadigheden die beoogen de dramatiek van het gegeven te versterken. Den Bosch wenscht echter geen drama, waarin de zuivere intentie wordt opgeofferd aan de dramatische spanning. Het wenscht een drama ter eere van Maria ; een drama waarin zoo zuiver mogelijk de Katholieke opvattingen over Maria's Middelaarschap, Haar liefde en moederlijke zorgzaamheid, gehandhaafd blijven. Het wil de Maria-vereeering niet gebruikt zien voor theater dat overdondert met allerlei onverwachte wendingen en vreemde-soortige spanningen, maar wenscht theater dat dient, theater dat zich zuiver verhoudt tot de Katholieke sfeer der stad, en haar bijzondere Mariadevotie.

Nog andere elementen schoven Reinhardt, c.s. in „The Miracle”, elementen die nóg vervalschender werken dan bovengenoemde „wonderlust”. Er zijn in de diverse Beatrijs-bewerkingen allerlei valsche sentimenten ingelascht, die misschien den erg gevoelligen mensch treffen door hun liefelijkheid, hun teederlijkheid, maar die in wezen niets anders zijn dan sentimentaliteiten die niets hebben uit te staan met het werkelijke geloofsleven, noch met het gemeedsleven van hen, die Maria bóven alle andere heiligen vereeren als de hoogste Middelaressen, de troosteres van alle bedrukten en toeylucht van alle zondaren. Voor hèn staat Zij zoo hoog verheven, is Zij zoo een horen toren van reinheid, dat zij, hoe overtuigd van eigen diepe zondigheid, nooit of nimmer van Haar ook maar de minste goedkeuring of toestemming verwachten tot welke geringe overtredding van een goddelijke of kerkelijke wet ook. Maar in hoeveel Beatrijs-bewerkingen wordt ons gesuggereerd

P. JEAN KÖBBEN

MARY MUSCH-SMITHUYSEN

dat Maria den misstap van Beatrijs als het ware onder Haar bescherming neemt. Maeterlinck, Keller, Teirlinck, Reinhardt, c.s. gaan hierin wel het verst. Zij zijn de niet-Katholieke bewerkers die uitgaande van de wereldsche sentimenten de juiste grens tusschen goedertierenheid en lankmoedigheid niet weten te treffen. Het gaat hierbij minder om definieeringen dan om zuivere instelling, m.a.w. het is minder een kwestie van weten dan van aanvoelen. Geén Katholiek, niet de zwakste geloovige noch de sentimenteelste zal zich ooit kunnen inbeelden dat Maria goedkeurt iets te doen wat tegen het geweten indruischt. Hij zal in zijn gebed om hulp, om vergeving toch altijd de juiste verhouding tegenover God en Maria weten te vinden. Maar in „Das Mirakel“ durft Beatrijs met den ridder om zegen vragen voor het verdere leven! Daar gebaart Maria als geeft zij toestemming dat Beatrijs haar beloften van zuiverheid, gehoorzaamheid en armoede breekt! Dit is apert in strijd met alle rede en geloof, en

JAN MUSCH

ieder zal begrijpen dat dergelijke volkomen valsche elementen uit het stuk geweerd moeten worden, wil het waardig zijn aan een stad, waar het volk dóór Maria zooveel innerlijke kracht van God verwierf om in de duisterste tijden toe, tegen onderdrukking en vervolging in, geloof en zeden te bewaren; een stad waar de Zoete Lieve Vrouw én het individueel leven én het gemeenschapsleven zoo doordrenkt met blijheid en vrouwen, en waar ieder jaar opnieuw allen, allen zich geroepen voelen tot een openlijke hulde, zooals in het gezin moeders verjaardag niet feestelijker gevierd kan worden.

Het ligt dus voor de hand dat in de Reinhardt-enscène een en ander sterk gewijzigd of uitgelicht werd, en al ging misschien hierdoor theater verloren, aan geest werd er hopelijk gewonnen. En daarom, dáárom was het de regie en de spelers te doen: om een spel, dat spél zijnde, Maria hulde brengt en lof om Haar Zoete Moederschap en goedertieren-

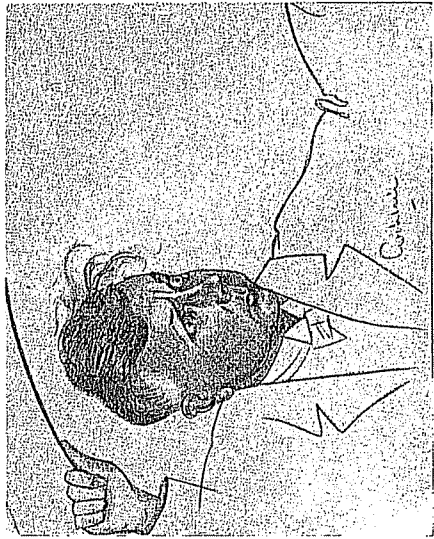
JO IMMINK

heid voor allen die strijden tegen zwakheid en begeerlijkheid. De regie streefde er - in alle oprechtheid gesproken - gewetensvol naar de Beatrijs-legende in alle zuiverheid, zonder inlasch van romantiek en valsche sentimenteelerigheid over te dragen aan een modern publiek, dat in diepste wezen echter niet veranderd is in zijn geloofsleven en mentaliteit. Voor iedereen zondaar onder ons en iedereen lauwe — en wie durft zich stellen buiten deze beide groepen? — blijft Maria nog altijd de Zoete Moeder die hoever hij ook afdwaalt, wacht op zijn terugkeer en voor wie Zij immer, immer-door bidt bij God om de genade die hem eens zal kunnen ophéffen. Wat hij vergeet, doet Zij; wat hij niet wil, vervult Zij. Dit is de kern der Beatrijs-legende: Maria's waaksaamheid over ons leven en heil. Och wij allen schieten tekort, en dat wij toch vol vertrouwen zijn eens den hemel te verwerven, komt omdat wij weten vrijgekocht te zijn door Jezus' bloed, en omdat in den Hemel Maria immer voor ons bidt. Zoo wij tòch

JOSÉ CANDEL

zondigen, doen wij dat kwaad niet in vermetel vertrouwen op Maria's bescherming, néén maar óndanks het kwaad dat wij bedreven durven wij toch vertrouwen op Maria en Haar tussenkomst omdat Zij is: „Advocata nostra". Deze onderscheiding, die Reinhardt niet besefte, wilde de regie juist wél. Zij streefde echter niet alleen naar een reconstructie van den geest van het spel, maar wenschte ook in **uterlijkheden** de Katholieke sfeer van het spel te benaderen, als het kon, deze zuiver treffen. Daar het te en 3e bedrijf spelen in de kerk, kwam zij daar noodwendig en onmiddellijk in aanraking met vele-kerkelijke handelingen en vormen, die met uiterste zorg dienden verwerkt te worden. Een volkomen realiteits-getrouwe nabootsing mag hier niet als doel gelden, maar wel moet er gestreefd worden de kloosterlijke sfeer te treffen, zooals die zich aan ons vertoont in haar schoone tucht, haar statigheid die nimmer haast kent, wetende nimmer te vergaan in haar opvolging van generatie op

EDUARD FLIPSE

generatie. Een heel enkelen keer doorbreekt de menselijke beweging de „seuwig“ orde, maar spoedig hervindt zich deze weer en keeren rust, bezonkenheid en innerlijke zoowel als uiterlijke discipline weer terug. Wij wereldlingen leven te geschoot. In klooster- en kerk-interieur is voor uiterlijke beweging, voor opwinding weinig plaats, en dringt zij zich al eens naar-buiten, dan is er spoedig die hoogere zekerheid, dat klare bewustzijn der vergankelijkheid en wordt alles weer ingesteld op het einddoel. Iedere kerkelijke plechtigheid, iedere kloosterlijke samenkomst is overstraald van die hoge rust en evenwichtigheid, en de regie, wilde ook dat zoo volledig mogelijk tot uitdrukking brengen. Zij is dankbaar voor vele inlichtingen, die zij ontvangen mocht, en voor de bereidheid waarmede velen haar van advies dienden.

Het is zeer goed mogelijk dat desondanks toch nog een of andere liturgische handeling niet volkomen tot in elk onderdeel naar haar vorm juist is, maar men bedenke dan dat wat traditie en overdracht en onderrichtingen vastlegden niet zóó maar door leeken wordt gekend en beheerscht. Maar naar den geest is handeling voor handeling zoo zuiver mogelijk gehouden.

Een toneeluitvoering hangt echter af van méér dan een zuivere intentie — Zij behoeft spél ! En dit spel zal worden gegeven door dilettanten, anders nog : door gelegenhedspelers. De hoofdrollen, met uitzondering van die van Beatrijs (Mevrouw Mary Musch-Smithuysen) en den Speelman (Jan Musch) worden gespeeld door vooraanstaande dilettanten uit onze stad, die streunend op hun toneel-routine, en zij het dan dilettantische techniek, hun gansche persoonlijkheid gaven aan hun rol. In dit zeer bijzondere spel,

ROB GEVERS

waar geen woord van tekst hun steun geeft, en alles aankomt op expressie en plastiek, waren voor hen de moeilijkheden grootter dan zij hadden kunnen denken. Maar het moet gezegd dat zij hun spontane deelname omzetten in een volhardende werkzaamheid die doet hopen dat zij in voldoende mate het spel ondersteunen door hun toegewijde begripjende speellust. Naast hen staan de honderden naamloozen, zij die in de groote groepen zijn opgenomen om de handeling milieu en vasthechting te geven, die de accenten moeten versterken, en zij die als massa's de diverse tooneelen vullen. Figuratie noemt men dat, en men denkt er meestal aan als aan iets onbeduidends. Maar hier is de figuratie van een groot essentieel belang. Hier is de groep, de massa niet iets accideenteels, maar iets wezenlijks. Zij is niet het toevallig er bij geroepte om de scène te vullen of om den hoofdrol te doen schitteren ; zij is er niet om pompeuze tafereelen te bouwen, maar is er als noodwendig klankbord, noodwendige